

W.C. van der Vliet

VERDWAALD IN DE ACHTERDOORN

De liberale democratie stond onder Franse filosofen lang in een kwade reuk. Van Marx en Nietzsche hadden ze geleerd dat achter alle mooie woorden over vrijheid vooral belangen schuilgingen, of een blind verlangen naar macht. Een virtuoos boek volgt de langdurige verketting en langzame rehabilitatie, van het liberalisme in Parijs.

Luuk van Middelaar, *Politieke De moraal op de politiek in de Franse filosofie*, Van Gemep, 253 blz. f 39,90

Ger Groot

In augustus 1966 gaf *Les temps modernes* de toemerkende Russische regeringsleider Kossygin het advies desnoods een atoombom te rijken op de Amerikaanse intercontinentale raketten om de Amerikaanse kernwapens te vernietigen. Het stuk werd hoogstwaarschijnlijk geschreven door Jean-Paul Sartre, die er als hoofdredacteur hoe dan ook verantwoordelijkheid voor droeg, en was een nieuw teken van de politieke dreistheid waaraan hij zich vanaf het einde van de jaren veertig had overgegeven.

Sartre was niet de enige filosoof die lichvaardig met het atoombomgevaar omgesprong. Acht jaar eerder had Karl Popper de vrang opgeworpen of verzet met alle middelen met de voorkeur verdiende boven een dreigende Sovjet-overheersing. Met 'alle middelen' bedoelde hij indrukkelijk ook de mogelijkheid van een atoombomoorlog en de toon van zijn vrang maakte duidelijk dat hij die met 'ja' wensde te beantwoorden.

Het verschil tussen Popper en Sartre was dat de eerste zich sterk maakte voor de westerse wereld van vrijheid en de tweede voor de communistische wereld van waar hij als rechtvaardigheid zag. Hij was in Frankrijk niet de enige. Wantroven jegens de West-Europese en Amerikaanse liberale orde was er onder intellectuelen bijna verplicht. Sommigen zochten het in een communistisch engagement, anderen in een liberair anarchisme, maar bijna allen trachtten de patriarchale democratie te ontmaskeren als slinks bedrog, bedoeld om elke revolutie af te remmen.

In zijn boek *Politieke* heeft de filosoof een historische Luuk van Middelaar (1973) deze moeizame verhouding van de twintigste-eeuwse Franse denkers met de democratie op virtuoze wijze beschreven. Dat begint al meteen in de inleiding, waarin hij in brede lijnen het historisch panorama schildert waarbinnen deze Franse eigenaardigheid begreepelijk wordt. Na een met journaalistieke maar geschreven excursie door vijfde jaart politieke filosofie, volgt uiteindelijk een gelukkige ontroping. Volgens Van Middelaar is het Franse politieke denken in twee fasen van normalisatie behandeld, waarin de democratie wordt erkend als de meest adequate, zij het uitdrukkelijk niet als de *volmaakte* staatsvorm. Dat is belangrijk, want juist het streven naar

volmaaktheid en het definitieve heeft volgens Van Middelaar vertrokken. Bijna twee eeuwen lang is de Franse Revolutie het richtsnoer voor het Parijse politieke denken gebleven. Zij was het toonbeeld van een nieuw, begin waarin alle banden met de traditie werden doorsneden, opdat de samenleving vanaf de grond kon worden opgebouwd volgens de inzichten van de revolutie.

Hetmaal zonder problemen verliet dat niet. Gedurende een groot deel van de negentiende eeuw betekende nadenken over politiek in Frankrijk onvermijdelijk nadenken over de revolutie. Daardoor kreeg de politieke werkelijkheid een radicaal karakter, die zich moeilijk liet verenigen met het dagelijkse handwerk van compromissen en beperkte doelen. Pas met het uitbreken van de Dertde Republiek in 1870 kwam de situatie volgens Van Middelaar in rustiger vaarwater; omdat de revolutie nadergeleed inmiddels een traditie van tachtig jaar met zich mee sleepte, die werkte als een buffer tussen de sisen van het alledaags beleid en de abstracte revolutionaire Idee.

Revolutie

Dankzij die buffer kon er een nationale consensus ontstaan, die nog altijd het vertrouwen in de rede als basis had. Het waren de jaren waarin de Verlichtingsdenker Immanuel Kant in Frankrijk het filosofische landschap domineerde, zowel vanwege zijn kenhoortrois als zijn ethische inzichten. Hij zou die positie binnen de Franse universiteiten tot aan de Tweede Wereldoorlog behouden. Maar daarbuiten bleek zijn tijdloze relevantie al snel onmachtig, omdat die geen rekening wist te houden met de irrationellij van de politieke werkelijkheid. De Russische Revolutie maakte definitief duidelijk dat de Franse Revolutie voortgangster niet te laatste geboortewe was geweest in een nieuw, redelijk tijdperk waarin de geschiedkundigen tot haar vollooiing kwam.

Dat laatste had, aan het begin van de negentiende eeuw, de Duitse filosoof Hegel bevestigd. In Frankrijk had hij niet zijn speculatieve geschiedfilosofie maar veel weerklank gevonden, maar in de jaren dertig stormde hij onweerstaanbaar het Frans intellectueel leven binnen. Zijn heraut was de Russische emigré Alexandre Kojevve, die van de Parijse *École pratique des hautes études* zes jaar lang briljante colleges gaf over Hegels geschiedfilosofische hoofdwerk, de *Phänomenologie des Geistes*.

Kojevve had niet veel toehoorders, maar de aanwezigen zouden in de

daaropvolgende decennia wel het filosofische debat in Frankrijk bepaald. Maurice Merleau-Ponty, Raymond Aron, Georges Bataille, Jacques Lacan, die later Kojevves colleges op grond van zijn eigen aantekeningen zoud uitgeven. Sartre ontbrak - hij was in die jaren middelbare-schoolleerling buiten Parijs - maar via Aron en anderen werd ook hij diepgaand beïnvloed. Zonder Kojevve is zijn hoofwerk *L'ère et le néant* niet denkbaar.

Politiek terrorisme

Van Middelaar maakt Kojevve tot de spil van het Franse politieke denken van deze eeuw, die minstens drie generaties positief of negatief zou beïnvloeden. Niet als Hegel beschouwde Kojevve de geschiedenis als een proces op weg naar een einde, waarin de werkelijkheid niet zichzelf veroorzaakt zou raken. Maar nog meer dan zijn inspirator beschadrukte hij dat het proces een geschiedenis van *strijd* was tussen 'heer en knecht', met de 'erkenning van elk van beiden als inzet. Door die strijd op leven en dood, om louter prestige werd volgens Kojevve de werelgeschiedenis bewogen. Elke fase daarvan werd beslist door de vernietiging van de één door de ander.

Die gedachte, die Van Middelaar niet zonder grond politiek terrorisme noemt, zou een vertregende invloed krijgen. Hij lag aan de basis van Sartre's opvatting van de verhouding tussen individuen, waarin er altijd één domineert en de ander onder diens blik de ogen neerslaat. Elk compromis in de menselijke verhoudingen kwam voor Sartre neer op 'kwaad trouw'. Toen hij zijn denken na de oorlog een politieke draai probeerde te geven, benam diezelfde rigoureuze moraal hem het zicht op de politieke zoals die zich in *faute* aspect: in halfschadigheid en voorlopigheid. In plaats daarvan beschouwde hij haar als een geforceerde mars op weg naar een absolute vollooiing.

Naarmate Sartre meer over politiek sprak, raakte hij er steeds verder van verwijgd, stelt Van Middelaar vast. Dat werd er niet beter op toen in de loop van de jaren zesting en zeventig het marxistisch existentalisme werd verdrongen door het liberale neo-nietzscheanisme van denkers als Gilles Deleuze en Michel Foucault. Bij hen stond niet de ene ideologische partij onverschijnlijk tegenover de andere, maar stond het individu zo mogelijk nog onverschijnlijk tegenover de leden en alles dat rook naar 'orde' *tout court*. De strijdsters veranderden naar de strijd zelf was nog even absoluut en bleef in zijn uitbrevenze radicalisme ongewoelijk voor de betrekkelijkheid van het politieke debat.

Merktwaardig genoeg veranderde dat niet toen na de publicatie van Solzhenitsyns *Goedag Archipel* het filosofische weer in Frankrijk volledig ontsloeg. Politiek radicalisme werd door de 'nieuwe filosofen' en verovlers door denkers als Luc Ferry, Alain Renaut ingesweept voor een ethisch denken dat zich, net als de generatie van vóór Kojevve, oriënteerde op Kants tijdloze morele richtlijnen.

Het was vertegenwoordigd, schrijft Van Middelaar, dat de Franse Revolutie bij het *bicentenaire* in 1989 voorral werd herdacht als een mijnpaal in de geschiedenis van de menserechten, en niet langer als een keerpunt in de politieke geschiedenis. Hadden de eerste twee generaties na Kojevve de politiek om zep geholpen door haar te radicaliseren, de derde generatie liep in haar ethisch idealisme een vondigweg van haar voortaan.

Darmte bleef zo niet alleen schatplichting aan de valie tegenstelling die Kojevve had opgetroepen, maar viel ze ook tering in de fouten van het kantianisme van honderd jaar eerder. Want - zo schrijft Van Middelaar provocerend - met mensenrechten valt geen politiek te maken. Politiek is altijd *verdelende* rechtvaardigheid en maakt een keuze onomkormbaar tussen mensen wier rechten wel en zij wier rechten niet (of minder) zullen worden gehonoreerd. Politieke vraagstukken, zo had Raymond Aron enkele tientallen jaren eerder al ervaren, zijn geen ethische vragen en Alain Finkielkraut heeft daar met zijn kritiek op het 'humanitarisme' de laatste jaren opnieuw op getimmerd.

Angelsaksen

Toch meent Van Middelaar dat de Franse politieke filosofie zich intussen van haar *Sonderweg* aan het losmaken is. Niet alleen omdat zij steeds meer aansluiting zoekt bij de discussies over het nut en nadeel van een liberale democratie zoals die in de angelsaksische wereld worden gevoerd. Maar ook omdat zij in de persoon van Claude Léfort een denker heeft die - scherpere dan veel angelsaksische denkers - de democratie tot in haar kern heeft weten te analyseren.

Léfort zwoert niet voor de verleding de politiek te laten samenvallen met de maatschappij en daarmee de weg vrij te maken voor een technocratie waarin het landsbestuur als een verdelde vorm van management wordt opgevat. Politiek is bij hem ook niet een weg om te komen tot 'het goede' in de maatschappij - alskof iemand zou wder er niet beter op toen in de loop van de jaren zesting en zeventig het marxistisch existentalisme werd verdrongen door het liberale neo-nietzscheanisme van denkers als Gilles Deleuze en Michel Foucault. Bij hen stond niet de ene ideologische partij onverschijnlijk tegenover de andere, maar stond het individu zo mogelijk nog onverschijnlijk tegenover de leden en alles dat rook naar 'orde' *tout court*. De strijdsters veranderden naar de strijd zelf was nog even absoluut en bleef in zijn uitbrevenze radicalisme ongewoelijk voor de betrekkelijkheid van het politieke debat.

Merktwaardig genoeg veranderde dat niet toen na de publicatie van Solzhenitsyns *Goedag Archipel* het filosofische weer in Frankrijk volledig ontsloeg. Politiek radicalisme werd door de 'nieuwe filosofen' en verovlers door denkers als Luc Ferry, Alain Renaut ingesweept voor een ethisch denken dat zich, net als de generatie van vóór Kojevve, oriënteerde op Kants tijdloze morele richtlijnen.

Studentenleider Daniel Cohn-Bendit voor de ingang van de Sorbonne, mei 1968. Foto Gilles Caron/Contact Press Images

Raymond Aron (generatiegenoot van Sartre) die door Van Middelaar wel vaak wordt geciteerd maar geen eigen plaats in zijn verhaal krijgt.

Het is ook de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extremisme van deze intellectuelen de hand met de reddende hand gehouden. Het is de vraag of de 'foute' generaties van na Kojevve louter de kritiek verdienen die Van Middelaar over hen uitstort. Zo is het opmerkelijk dat Frankrijk, als land van terroristische denkers, gespaard is gebleven voor de terroristische *praktijk* waarmee Duitsland en Italië in de jaren zeventig te maken kregen. Wellicht heeft extreem-links in Frankrijk juist door het verhalbe extrem